

JOSEP SUBIRANA (VIC, 1874-1951). UNA VIDA PER AL TEATRE

PILAR CABOT

Un treball que pretén dibuixar el perfil humà i artístic d'un home que va viure i va fer viure apassionadament el teatre. S'ha elaborat en procés narratiu conjugant la força dels vius records i la documentació; ambdues bases, fidels.

This work aims to sketch the human and artistic profile of a man who lived, and inspired others to live, the theatre with great passion. A narrative has been woven that combines the force of living memories and the surviving documents; both faithful records.

Quan la tardor de 1940 vaig néixer al carrer de Gurb de Vic, a Can «Manel dels Ous», a casa ja no hi havia cap avi ni cap àvia. Tots havien mort joves o relativament joves. L'única persona d'edat era el padrí, Josep Subirana i Serra, oncle-avi de part del pare, solter, agent d'assegurances, actor de teatre amateur i director amb companyia pròpia; un home la popularitat del qual traspassava, de llarg, els límits comarcals. En quedar vídua l'àvia Lola –la seva germana– el padrí l'havia agombolat a ella i als seus dos vaillets: en Josep (el meu pare) i en Ramonet Cabot i Subirana. L'afecte mutu que es professaven no devia diferir gaire del que es dona entre un pare i els seus fills.

La Dolors, la meva germana gran, i jo li dèiem padrí. Ho era. De bateig i de totes dues. Apadrinar-nos havia estat la seva manera d'estrènyer encara més els vincles familiars; de fer-nos una mica les seves nétes. Jo em dic Pilar per una simple qüestió circumstancial; això sí, vivament lligada al seu tarannà. Ell estava convençut que naixeria un nen: «A casa ja hi ha una mossa; ara toca vaillet», i no es va ni aturar a pensar noms femenins. El pare explicava que quan vaig arribar al món el padrí s'esqueia a Saragossa. Li va trucar, li va donar la bona nova i li va demanar que triés el nom. Es va fer un silenci llarg, dens. Quan el va trencar va ser, només, per dir dues paraules:

«Foteu-li Pilar!»

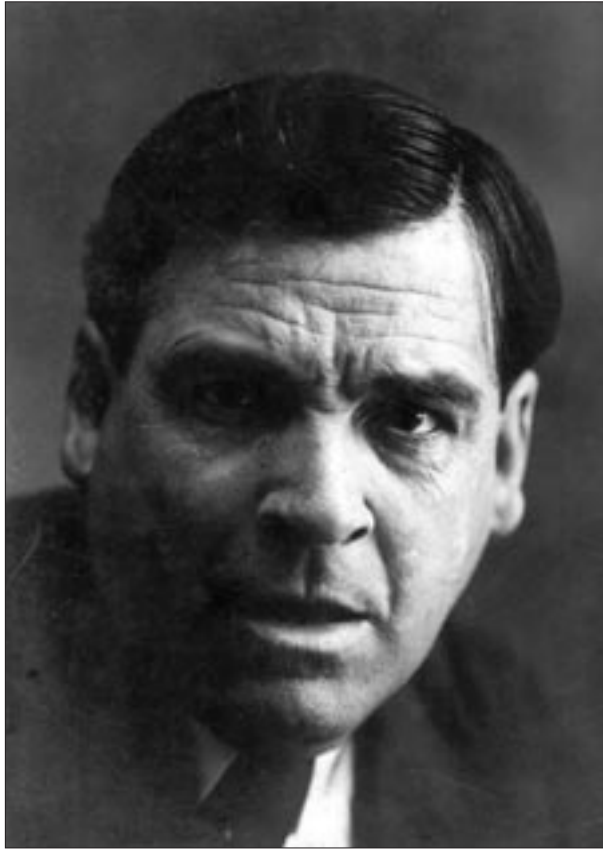
És per això que me'n dic. Vaig estar prou de sort. No em vull ni imaginar com me diria si en comptes de ser en terres de la Pilarica s'hagués trobat en segons quin altre lloc i sota l'advocació de segons quina «altra» marededéu.

Sempre, i cada vegada més a través dels anys, he tingut consciència que el món del padrí –del qual vaig participar en certa mesura i que va ser el meu món d'infantesa– em fascinava. A la seva passió pel teatre li dec el privilegi d'haver crescut en un àmbit ple de llibres. A casa n'hi havia a milers. Les obres de teatre les llogava a la gent de l'escena. Gairebé tot el segon pis era una biblioteca teatral. D'una punta a l'altra, les prestatgeries carregades de llibres curosament classificats conformaven estrets passadissos entre els quals jo em movia com peix a l'aigua. Per a mi pujar al segon pis era una festa. Remenar els llibres, fullejar-los, olorar-los. El diumenge, l'únic dia de la setmana que no tenia col·legi, hi passava hores i hores. Agafava uns quants llibres, m'asseia a terra prop d'un dels balconets que donaven al terrat i llegia. Tant era el que em trobés a les mans. Sempre hi havia un fragment, una paraula, una expressió que em captivaven.

A més dels llibres, el padrí tenia roba d'època –a casa en deien «la *guardarropia*»– i assortia d'*atrezzo* els aleshores nombrosos grups de teatre amateur que hi havia a Osona i a les comarques veïnes i no tan veïnes (fins i tot venia gent de la Cerdanya). Al carrer de l'Arquebisbe Alemany, en l'espai que ara està tocant a la plaça Colomer, hi tenia un local de bones dimensions que destinava a garatge i magatzem. Hi havia de tot: decorats per a tota mena d'escenografies –plegats o penjats del sostre–, mobles, etc. També hi tenia caixes de perruques, barbes i bigotis per a tota l'àmplia gamma de personatges possibles. La mare, perruquera d'ofici, rentava les perruques i les posava a punt. Col·locava la perruca a un cap de fusta massissa que s'aguantava al cim d'un peu i la pentinava. Si convenia, l'arriava (això ho feia amb unes tenalles de ferro que anava escalfant a l'estufa) i la untava amb uns olis que amaven d'una olor forta, lleugerament puudenta, tota l'estança. Quan la mare donava una perruca per llesta, segur que tenia el pèl tan brillant i sedós com si fos nova. I el mateix passava amb les barbes, els bigotis o qualsevol altre afegitó pilós.

El pare portava el despatx de les assegurances, però sempre tenia una mà a l'altra feina. Preparar vestuaris sencers i *atrezos* per a les funcions era força complicat. En certes temporades, sobretot les dels Tenorios i els Pastorets, exigien la dedicació d'un munt de gent. Però a l'hora d'endegar grans vestuaris, les Cavalcades dels Reis Mags eren les que s'enduien la palma. A casa es «feien» les cavalcades d'un gran nombre de pobles, la qual cosa comportava un tràfec increïble. Immenses capes de seda i pell, túniques amb cues llarguíssimes, cinturons amb pedreria, corones, calçat, perruques, barbes... Robes, complements i accessoris s'havien de disposar, peça per peça, i amb les dades referides a l'usuari escrites damunt de cada embolcall, en unes caixes altes i amples –generalment, en baguls de grans dimensions– de manera que els reis i el seu seguici no es poguessin confondre.

El padrí era autodidacte. De petit ajudava el seu pare (que es deia Manel i venia ous) i també acompanyava la mare en els llargs trajectes de la línia Vic-Prats de

Josep Subirana. Una expressió.

Lluçanès i viceversa, amb tartana; aquesta línia l'havia obert ella mateixa juntament amb el seu home. Fou una dona extraordinària, la mare del padrí, intel·ligent i valenta, per la qual ell sentia autèntica devoció.

Les inquietuds artístiques del vailet es van manifestar aviat. La interpretació —el teatre— l'arrossegava amb força. Decidit a seguir un camí que sabia que era el seu, s'hi va llançar de ple. Estudiava, llegia i treballava sense treva per assolir el propòsit. I ja a partir de les primeres actuacions el seu nom va començar a ressonar pel país. La crítica s'hi va fixar. Li seguien els passos, i en «Manel dels Ous» es va revelar com un gran actor. L'àlies «Manel dels Ous» li agradava tant que el va convertir en la seva denominació d'origen. Per a ell emprar-lo significava, també, retre homenatge a la memòria del seu pare.

El maig de 1919 un incendi va destruir el Teatre Principal de Vic. Per al padrí, com per a tota la gent de l'escena i per a bona part de la ciutadania, el cop va ser

molt fort. No entraré en conjectures. El fet va despertar una important polèmica i va fer vessar molta tinta. Penso que si avui es tornés a desvetllar el tema encara apareixerien punts foscos: «(...) en varen quedar unes quantes coses; unes runes perdurables i cianòtiques com les ulleres d'un moribund i una dita: que allò ho havien cremat els claretians, com a venjança per haver-hi representat, últimament, EL MÍSTIC, una obra rusiñolesca de tuf anticlerical. No falta qui garantia, estentòriament, haver escoltat d'un claretia una paraula decisiva: "Aquest teatre morirà cremat!" En primer lloc, i això és document real i demostrable, en aquest teatre mai no s'hi va representar EL MÍSTIC (...) En Manel dels Ous, que sí que en sabia de platees, teatres i rompiments, havia dit, pocs dies després del Carnaval, que tot aquell bé de Déu de confeti i paperets arraconats en els angles de fusta del Teatre Principal acabaria amb el local en un obrir i tancar d'ulls.»¹

Ara mateix tinc al davant l'últim programa que va imprimir l'empresa del Teatre Principal:

«Diumenge, 25 de Maig de 1919.

1er. Simfonia per el Sextet Cortinas.

2on. Estrena del grandios drama en 3 actes, de Joaquin Dicenta

EL SEÑOR FEUDAL.

Repartiment: -Juana, Srta. Martí. -Maria, Srta. López. -Petra, Srta. Paricio -Rosa,

Sra. Font. -Pepa, Sra. Guillamí. -Jaime, Sr. Strems. -El señor Roque, Sr. Baduell. -

El Marqués de Atienza, Sr. Subirana. -Blas, Sr. Balot. -Carlos, Sr. Navarro. -El tio

Juan, Sr. Torrents. -Sr. Cosme, Sr. Codina. -Ramon, Sr. Llonch.

Acabarà la funció amb la comèdia en 1 acte COM LES CIRERES.

Dijous vinent, dia 29, tarda: EL MÍSTIC»

(Un MÍSTIC que mai no s'hi representà.)

El padrí era presumit i es cuidava. Esmorzava al llit: sopes d'all, torrades amb mantega, llet i cafè, i borregos amb gust i olor de comí. Cada matí, la meva germana i jo entràvem a fer-li el petó de bon dia i ell ens donava dos borregos a cadascuna «per sucra a la llet», deia, i així ho fèiem. Mentrestant, a la cuina, la mare ja havia tret la nata de la llet i ens la posava, ben ensucrada, damunt d'una llesca de pa. Aquells esmorzars els recordo com els millors de la meva vida.

Devia ser molt llaminer, el padrí, perquè els borregos els comprava a l'engròs. Anaven en caixes de llauna, com les galetes, i mai no n'hi faltaven. Sovintejava les pastisseries. Li agradaven els tortells de massapà i sempre en solia tenir uns quants a sota l'ampla gira del llençol, a la banda de llit que no utilitzava (dormia en un llit molt gran). Segons ell, la gira els mantenia calentons. De tota manera, no els donava pas temps d'enfredorir-se.

Bevia molta «graciosa» (ningú no emprava el mot «gasosa» aleshores) que adquiria, també a caixes, a les dues fàbriques de Manlleu –Can García i Can Crespi– alternativament.

1. Josep Maria SOLÀ I SALA, «La incineració d'un teatre», *La Marxa* (16-8-2002).

Es llevava tard i dedicava una bona estona a la higiene personal. En aquell temps a casa, com a la majoria de cases de Vic, no hi havia aigua corrent (pous sí que n'hi havia), però ens rentàvem tan bé com podíem. Les nenes ens banyàvem al cubell de zenc: quan feia bo, al pati i amb l'aigua assolellada; quan feia mal temps, a dins i amb aigua que s'escalfava a ollades damunt l'estufa.

A Vic funcionaven banys públics però el padrí no hi acudia. Ell es posava en remull i es banyava en una d'aquelles grans, historiades banyeres dels hotels de l'època. A Barcelona tenia habitació a l'Hotel Jardí, a la plaça de Sant Josep Oriol, i els propietaris, els senyors Gumà, eren també una mica la seva família.

El pare sí que freqüentava els banys públics. Sortia equipat amb la tovallola, l'esponja, el sabó i la colònia i tornava fet un lliri d'olor.

A casa, en un angle del dormitori, el padrí hi tenia el palanganer, el seu lavabo particular. Mirall ovalat, palangana de porcellana. També eren de porcellana el gerro de línies fines que contenia l'aigua neta i el cub on anava a parar l'aigua usada. Per rentar-se es treia la llarga camisa de dormir, de fil cru, i l'estrenyecaps, a joc, i es quedava amb una samarreta que, ella tota sola, era ben capaç de fer front a les inclemències del més inhòspit dels hiverns vigatans.

Es vestia amb atenció. Anava «trajat» –la cadena del rellotge emergint de la butxaqueta de l'armilla–, i solia dur corbata.

Passava bona part dels estius al balneari de la Puda de Montserrat. Alguns anys, els pares, la Dolors i jo hi anàvem uns quants dies. Era un esdeveniment. El xarret del balneari, tot cascavells, ens esperava a l'estació. Recordo la carretera sinuosa, els arbres frondosos, el riu. En la memòria, el balneari se'm dibuixa com un edifici gran i sever. Tan bon punt fosquejava, en la quietud dels llargs i desangelats passadissos m'hi creixien les pors.

El jardí era el meu lloc predilecte. L'ombratge, els parterres plens de flors, la remor de l'aigua. Ah, i les cadires extensibles; unes cadires que m'anaven balderes i en les quals gairebé em perdia, feta una pilota, al cul de la lona. Allí podia lliurar-me a la contemplació i a la música dels ocells.

«L'hora de l'aigua» era pèssima. Haver-te de beure un vas d'aigua pudenta, però pudenta de tapar-te el nas, em semblava un càstig. Això, sumat als vapors que exhalava la cuina abans dels àpats, em torturaven l'olfacte. El padrí n'era un devot, de tot allò. L'aigua pudenta, les verduretes, el peixet bullit, els banys i els massatges el posaven a punt de cara a una nova temporada. Al balneari vestia de blanc de cap a peus i es protegia del sol amb un panamà. La gent l'adorava. Allí, com a tot arreu, la seva presència era sempre celebrada i constituïa el principal centre d'interès.

El padrí tenia amics repartits per mig país. Un dels seus millors amics era Marcos Redondo, el famosíssim baríton. Marcos mantenia també amistat amb la família Casabosch, veïns del nostre barri i amb arrels a Viladrau, on ell tenia una casa. Aquests llaços el van apropar a Vic i al carrer de Gurb i propiciaren que durant molts anys participés activament a les Festes. Cantava a l'Ofici, a la parròquia del Carme; compartia taula i sarau... En algunes ocasions venia amb les seves filles. Encara em sembla veure'l: la pell tan bruna, l'ample somriure clar, el nas potent. I LA VEU. Una veu que sabia transmetre i despertar emocions i sentiments.

Un altre personatge que (per òbvies raons de no-contemporaneïtat) no vaig conèixer i que havia estat un altre dels amics entranyables del padrí era el dramaturg Ignasi Iglésias.

Ignasi Iglésias va morir el 1928. La seva mort va colpir profundament en «Manel». Ricard Opisso, que ho sabia i l'apreciava, va dibuixar l'enterrament *in situ* –a la ploma, com ell solia– i va regalar al padrí el quadre dedicat amb unes emotives paraules.

Les obres d'Ignasi Iglésias van ocupar un lloc especial en el cor del padrí i les va portar als escenaris, si no totes un gran nombre. Sempre m'han estat propers títols com: *Les garses*, *Foc nou*, *La mare eterna*, *L'aloosa*...

Els actors Borràs (ambdós germans), Enric Guitart, Maria Vila, Pius Daví, Joan Bonet, Joaquim Viñas, Toreski i un llarguíssim etcètera; l'escenògraf Lluís Masriera; els autors Lluís Millà, Salvador Bonavia, Florenci Cornet, Lluís Rossic, Enric Lluelles, Lluís Capdevila (aquest, a més, director de *L'Esquella de la Torratxa* i *La Humanitat*); els compositors Font Palmarola (que va compondre la sardana «Manel dels Ous»), Amadeu Vives, etc., eren persones que li valoraven el talent artístic i també la bonhomia i el sentit de l'humor amb què amenitzava les coses més quotidianes.

Hi havia autors que van escriure algunes obres pensant específicament en ell; perquè ell les estrenés. Aquest era el cas de Florenci Cornet, Lluís Rossic, l'Aubanell... Però el padrí ho completava: les posava en escena i les editava. Va crear la Biblioteca Teatral «Ausona», una col·lecció oberta a autors en llengua catalana i que constava de dos vessants: Obres de Centre Catòlic (homes sols) i Obres amb Dama. Els impressors eren Aleu, Domingo & Cía., del carrer de Calàbria (aleshores al núm. 89), a Barcelona. Més endavant va reconvertir la col·lecció. Passà a dir-se Biblioteca Teatral «Subirana» i s'imprimia a Vic, a la Tipografia Balmeiana del carrer de la Riera (aleshores, al núm. 5).

El padrí escrivia i componia. Eren capacitats que havia desenvolupat sense l'ajut de cap acadèmia; trets de la seva genial peculiaritat. El febrer de 1928 estrenava al Teatre Vigatà una de les seves obres, el drama històric *Genoveva de Bravant*, que va escriure en sis actes i en vers. L'èxit, clamorós; tant pel que feia al text com a la interpretació. (L'obra és editada en la col·lecció que he esmentat.) Però la gran majoria de gent no sabia que l'autor –signava J. S. Serra– era ell. Això el divertia. Era un dels seus jocs.

Escrivia de nit, quan no tenia assaig ni funció. Assegut en la imponent cadira articulada, davant del no menys imponent buró –les ulleres de carei a mig pendent del nas i els papers estesos damunt la carpeta folrada de pell negra–, escrivia fins a la matinada.

El 1931 la Companyia Subirana «Manel dels Ous» guanyava, *ex aequo* amb la de l'Ateneu Igualadí, el primer premi en el Primer Concurs de Teatre Català Amateur; en la secció d'actors amateurs i actrius professionals. Sovint els grups professionals de Barcelona li demanaven d'unir-s'hi. L'Enric Borràs li havia fet repetides proposicions. Ell –amb els peus a terra– deia que amb les assegurances feia bullir l'olla cada dia i que amb el teatre no hi havia res segur.

Companyia Subirana «Manel dels Ous». Subirana, els polzes a les butxaques de l'armilla.

De fet vivia molt bé. Estimava els plaers de la vida i, si podia, no se n'escatimava cap. En una època en la qual amb prou feines es veien cotxes ell en tenia dos; i xofer.

Tota la indiferència que m'havia dedicat durant els meus primers mesos de vida es va convertir, després, en il·lusió i amor. Tan bon punt vaig aixecar tres pams de terra va començar a endur-se'm a tot arreu: al Teatre Vigatà, on m'instal·lava entre bastidors; al Teatre de la Cooperativa; a les tertúlies de cafè... Un dels cafès que freqüentava era el que estava situat en un dels pisos superiors de la Cooperativa. Recordo el marbre groguenc de les taules, els trabucs d'aigua... Ple de gom a gom i emboirat pel fum dels caliquenyos, l'olor dels quals es barrejava amb la dels *carajillos*, oferia una atmosfera potent, intensa, que em penso que m'agradava. Culleretes i vasos dringaven entre les veus que, per fer-se audibles, apujaven el to ran de crit. I enmig de tot plegat, un cercle en el qual la paraula del padrí era la més escoltada.

Sovint, havent sopat, venien a casa els actors i les actrius de la Companyia (en aquell temps, la Companyia Subirana «Manel dels Ous» i la Companyia que diri-

gia Ricard Garolera ja s'havien fusionat). Feien primeres lectures i repartiments de papers. La saleta, a la planta baixa, es feia justa de mides però a mi em semblava el lloc més carismàtic del món. Els mobles antics, les parets atapeïdes de quadres, els llums encesos... I els estris d'aram, que reflectien la vermellor del foc i eren més bells que mai. La Dolors i jo, mudes i quietes rere la cadira del padrí, seguïem la lectura amb fruïció. Llàstima que sempre ens enviaven a dormir massa d'hora, pel meu gust i donades les esplèndides circumstàncies.

També teníem concerts. En aquelles ocasions la concurrència s'asseia allà on fos i com fos. L'essencial era cabre-hi. Recordo alguns dels artistes: els tenors Andreu, Brussosa, Serra i Tarrés, el baríton Miquel Barnolas, la violinista Mercè Voltes, el «tanguista» Agustí Pujol, els violoncel·listes Bartomeu Soler i Josep Voltes, la soprano Pepita Vila (la Vila ha cantat al Liceu, comentaven)... La meva germana, ja aleshores bona pianista, els acompanyava. La seva facilitat per llegir la música i interpretar-la a primera vista encantava el personal.

La crítica tractà amb gran consideració el padrí. Una de les interpretacions que més li celebrà va ser la de l'avi Tomàs de *Terra Baixa*, fins al punt que va impulsar Àngel Guimerà a venir a Vic, a veure'l al Teatre Vigatà. La premsa va recollir el comentari de l'autor: «Aquest és el meu avi Tomàs; el que jo veia mentre l'escrivia.» Guimerà era, juntament amb Ignasi Iglésias, un dels autors preferits del padrí. *Terra baixa*, *Mar i cel*, *El fill del rei*, *La filla del mar*, *Maria Rosa*, etc. eren algunes de les obres que formaven part del seu repertori.

El 14 de juliol de 1935 la ciutat de Vic i la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur li van retre un magne homenatge, multitudinari, que va aplegar personalitats de les arts i de la política d'arreu del país. Era la culminació d'una fama que s'havia guanyat a base de treball honest, talent i dedicació.

Tornant a «l'avi Tomàs»: l'estiu de 1982 Enric Majó i la seva companyia van portar *Terra Baixa* al Vigatà. En un dels entreactes, els organitzadors de l'espectacle –la Comissió de Festes del carrer de Gurb– em van demanar de pujar a l'escenari. Per a mi va ser un goig i un honor rebre una escultura dedicada al padrí en homenatge pòstum a «l'avi Tomàs-Manel dels Ous». L'Enric Majó i tot l'elenc, juntament amb el públic, li van retre una gran ovació de respecte i d'admiració que em va fer posar la pell de gallina. Per bé que si he de parlar en públic no acostumo a posar-me nerviosa, aquella nit l'emoció em va vèncer. Tremolava com una fulla. I això que només havia d'allargar les mans, rebre l'objecte commemoratiu i formular unes paraules.

Si no fos que ja ho sabia, perquè ho duia al cor des de sempre, aquella nit m'hauria adonat que el record del padrí era molt i molt viu en mi.

Aquests dies he tornat a fullejar publicacions que recullen crítiques referides a «Manel dels Ous». En reproduïxo algunes:

«La companyia teatral vigatana que dirigeix en Josep Subirana, les actuacions de la qual constitueixen sempre un èxit per la qualitat artística dels elements que la componen, per l'excel·lent conjunt i presentació escènica que ofereix i per la serietat en complir els seus compromisos, ha estrenat darrerament el drama EL

Josep Subirana.

SECRET D'UN CRIM, de Lluís Millà, amb el qual ha assolit un veritable triomf que va repetint per tot on representa la dita obra. (...) Josep Subirana de Vich, triomfa en l'interpretació (...) Un veritable èxit artístic i econòmic.»²

«Des de VIC. Orfeó Vigatà. Ha debutat en el teatre d'aquest Orfeó l'excel·lent Companyia Subirana, que representà EL COR DEL POBLE, d'Ignasi Iglésias. Hi prengueren part la primera actriu Antonia Riera i els senyors Subirana, Casanovas, Coma, Berenguer i Martí. L'obra fou representada magistralment pels elements indicats, aplaudint als intèrprets cada final d'actes i repetides vegades al final de l'obra. Acabà la vetllada amb la comèdia "Qui no té vergonya"».³

«Des de Montesquiu. Centre Obrer Recreatiu Montesquiense. (...) el divendres dia 9 tingué lloc en dita ciutat, entre altres festeigs, una funció teatral a càrrec de la força popular i excel·lent Companyia Subirana de la que formen part les actrius Elvira Coma i Roser Font. Les obres escollides foren TERRES ENLLÀ, de Lluís Rossic i L'AMOR PERSEGUÏT, de Bartomeu Pujol. L'execució fou immillorable, tant pel que respecta a les actrius esmentades com pels actors que hi prengueren part, senyors Subirana, Casanovas, Berenguer, Soler, Coma i Macià. A cada final d'acte tingué d'aixecar-se la cortina moltes vegades.»⁴

«El treball de "Manel dels Ous" en el teatre i en pro del teatre va ser constant. Li dedicà la vida (...) Ell professionalitzà el teatre d'aficionats i la seva Companyia, d'èxit en èxit, recorria Catalunya i feia temporada a Vic. Incorporà al grup la gent jove que sentia la crida indefugible de l'escena. Ell fou qui creà un bon arxiu teatral on les agrupacions d'aficionats podien llogar llibres i vestuaris per a obres que volien representar. En "Manel dels Ous" els aconsellava tant pel que feia a la presentació escènica com per a la interpretació correcta dels personatges. Posava la seva llarga experiència al servei dels principiants i les seves converses, la picaresca d'entre bastidors, era lliçó que més d'un aficionat aprenia. I en "Manel dels Ous" somreia satisfet, el seu rostre ample s'il·luminava i, a través de les ulleres, els seus ulls guspirejaven murrieria i bondat; dues bones condicions per a un actor».⁵

El padrí va morir a casa, al llit, el 13 de gener de 1951. Ell volia morir a l'escenari. Era la seva dèria. Els últims temps, quan es trobava malament i intuïa que allò s'acabava, es vestia i, ni que fos tentinejant, se n'anava al teatre. Pocs dies abans de morir encara va actuar al Teatre de la Cooperativa. Jo l'acompanyava. El recordo molt prim, amb la cara molt afinada (ell, que era un home plenet i cararodó) i em feia moltíssima tristesa.

Va ser el meu primer mort, vull dir el primer que vaig veure. Mirar-lo tan immòbil, tan estranyament embolicat (aleshores era costum d'amortallar-los, els morts), em va sotraguejar. L'impacte va ser general. En poques hores casa nostra era un rusc efervescent. Va venir gent de tot arreu i de tots els àmbits. El dia dels

2. *Catalunya Teatral* [Barcelona], 5a. Fulla.

3. *Teatre Català* [Barcelona], any 1, núm. 9 (26 de novembre 1932).

4. *Teatre Català* [Barcelona], any 1, núm. 12 (17 de desembre 1932).

5. Joan SUNYOL; Pilarín BAYÉS, *Personatges i tipus populars de la ciutat de Vic i de la Plana*. (Segona part.) Vic: El Carme, 56, 1989.

funerals, el primer de febrer a la parròquia del Carme, Vic va quedar trasbalsat. El poeta Joan Nuri i Casals que, ocasionalment, també actuava, va escriure un poema *–in memoriam–* expressament per al recordatori.

Mort el padrí, el pare va continuar tenint cura de tot allò que significava el llegat d'una vida i d'una obra extraordinàries. Però la mort coneixia el camí de casa i no va trigar a tornar. Sis anys més tard s'enduia el pare. Sense ell tot va canviar. El temps que va sobreviure al padrí havia mantingut viu el seu món, un món que estimava i a través del qual li honrava la memòria. Vídua, la meva mare va decidir desfer-se'n. Per a ella, en aquells moments, tot allò significava massa enrenou. Durant molts mesos va ser un entrar i sortir de gent de teatre. Venien dels llocs més impensats a comprar vestuari, llibres... Quan me'n vaig adonar, el segon pis era un lloc despullat i orfe; i també ho era el magatzem del carrer de l'Arquebisbe Alemany.

Però el padrí i el seu immens amor a l'escena van arrelar en els cors dels que el coneixíem i encara dóna fruits.